

DE STOOMTRAM

(Het ontstaan)

I

— Eva, zei de slang, wat zijt ge schoon ! Boven je donkere oogen waar de avondzonne in gloeit, stroomt als zwart goud de heerlijkheid uwer lokken. Uw mondje is een roode star en als albast, van amber dooraderd, straalt uw lichaam in het Paradijs. Je zijt bijna het mooiste juweel door God op aarde geplaatst. Eén ding echter gaat je schoonheid te boven.

— Wat vindt jij mooier, slang ? vroeg Eva kortaf.

— Ginds in het dal, omgeven door stralende bloemen, je weet het, staat de Tooverboom met zijn gouden vruchten. Als de wind met hem speelt, vallen als kristallen druppelen de liederen uit zijn kruin en diepzacht weent zijn harpstem. Hij is een glorie zonder weerga, mooier dan jij, mooier dan de zon, mooier dan God zelf. Niet waar Eva, die boom is de wellust aller Paradijzen ?

— Nooit gezien, slang !

— Nooit gezien ! Maar kind toch ! Waarmede passeer je dan hier je tijd als je niet eens den Boom des Levens gezien hebt ?

— Mag niet van Adam. 't Is het mysterie van den tuin en Gods raad is Gods wet !

— Zien mag je wel, maar proeven van zijn vrucht niet. Dat is een groot verschil.

— Wat heb ik nou aan zien als ik niet proeven mag ?

— Er spelen elven rond en zij dansen op muziek der engelen. Kan je dansen, Evake ?

— Mag niet van Adam, antwoordde zij gemelijk.

— Adam is jaloersch, kind. Dansen is zulk genot dat je 't nooit laat als je er eens mee begint. Als jij danst dan zal je met de Elven trippelen over de weidetapijten en donsige gronden den ganschen zonnigen dag en den ganschen bekoorlijken

nacht. Kom, laat ons er even naartoe gaan, de lucht trilt er van honig.

— Is 't ver, slang ? vroeg Eva nieuwsgierig.

— Och, neen ! Niet zóó ver. Ginds achter 't massief der rozenwaaiers, waar de beek der reuken stroomt. Daar dansen en zingen de elven zoo mooi !

— 't Is te ver ! antwoordde zij peinzend, te ver en te warm.

De slang lachte, schoot als een pijl over 't gras, keerde in bliksemenden tocht terug.

— Zie je dat, meisje ! Geen star die door het luchtruim het rapper doet. Zet je op mijn rug. Een paar stonden slechts en we zijn er.

— 'k Zal er afglijden, je bent te plat.

De slang bochelde rond, tusschen twee bulten in lag een mooie zitplaats.

Onze eerste vrouw pruilde, schudde het schoone hoofdje, keek donker vóór zich uit. Ze hield niet van de slang. Wat moest die met dat fleemen ? Maar deze drong aan, aaide haar met de vlam harer oogen en wist haar zwakheid te bemeesteren. Zij zette zich op haar floeren rug neder.

Het eerste voertuig was uitgevonden, helaas !

* * *

Een electriche stroom doorvoer het serpent. Bliksemsnel schoof men langs bloemwegen, over satijnen velden, door koele bosschen. Er kwam groote beroering onder de beesten. Apen en leeuwen, gazellen en eenhoorns, insecten en vogels, wilden haar begeleiden, maar 't was verloren moeite, de slang was hen allen te glad en te rap. Als een bolied ging het voort, één stormtocht. De slang siste en floot en ieder week verschrikt uit den weg, tot daar waar een groote luwte kwam, waar luchten dreunden van muziek, waar een groote reuk de wondere klaarte openlegde in het dal van het Paradijs.

O land der Droomen en land van Schoonheid. Eva, aan zooveel moois gewoon, sloeg de handen van verbazing ineen, uit haar sterrenmondje vedelde de kreet van bewondering. Zoo ver haar oog reiken kon, ten allen kante de prachtige gazons,

tapijten van zacht frisch groen, donsigtig en warm van zonne. Oranjestruiken met zware gouden vruchten hingen tot tegen den grond. Bloemen op reuzenstengels, ieder blad geciseleerd door de geheiligde kunstenaarshandjes der engelen. Fijne gekantwerkte varens langs den stroom die buitelde en sloeg van rots tot rots en draaide in peillooze diepte, stuivend van reuken, opfonteinend in zilveren stralen, klotsend, botsend als melkwitte bronnen. Zachtaan, de glooiing volgend, de wouden van ceder en mahonieboomen, waar alles zong, floot en joelde. En, ten einder, de hooge bergen torschend, de verblindende blanke marmeren triomfbogen, witstralend op donkerte van blauwen horizon. Boven 't dal, breed en wijduit lijnend, de azuren satijnen koepel en de glorie van de zon !

Eva keek dat alles aan en zij kwam vol emotie. Zij bemerkte den boom van 't mysterie, hoorde de muziek der engelen, den zang van den Tooverboom en zag den dans der elven en de ruikende, lachende, sappige vruchten, zoo schoon en goddelijk bekoorlijk. Zij werd ziek van begeerte en haar lichaam rilde van wondere bekoring.

Waarom toch had de Heer juist die vrucht verboden, geschapen uit morgenlicht en de suiker der Hemelen ?

— Wie haar eet is Gode gelijk ! fluisterde de slang. Het is de vrucht van het Leven, de kennis van het goede en het kwade.

Eva streeelde met hare rilde vingertjes de wondere vrucht en alles zong op dien stond in haar.

— Eet er van, Evake. Blijf toch geen mensch, maar word groot en machtig, als de Schepper zelf.

Hoe 't kwam wist zij zich nooit meer te herinneren. Iemand, meende zij, had aan haar arm gerukt, zoodat de appel lag in haar hand vol zware schoonheid. Gansch haar harte lag er op, zij had in de vrucht gebeten, op Adam geroepen, en ook hem laten proeven opdat zijn mannenoogen zouden opengaan onder het groote licht der Godheid.

Zij keken elkander aan. Hun lichaam was droef te moede, een bittere nasmaak bekleemde hun tong, hun ziele kromp ineen en zij schreiden.

De slang lachte, maar zij, zij waren bedroefd tot den Dood. Daar klonk Gods stemme in de verte. De witte marmierzulen op 't gebergte verdonkerden. Een donder rolde nader. De engel met brandend zwaard joeg hen uit den tuin der geneuchten. Zij gingen en dierven niet meer omzien naar de plaatsen waar het Leven voor hen was opengebloeid als een bloem in de zuiverheid hunner eerste liefde.

* * *

De meester had de slang in haar nek gegrepen. Zijn blik ging over haar heen als een brandenden vloek.

— Serpent ! Wie bracht de vrouw tot hier ?

— Ik, Heer. Zij was te zwak om op eigen voeten hier te geraken.

— Wie verlokte haar om van de verboden vrucht te proeven?

— Ik, Heer. 't Is mijn rol ! Gij leerde haar het goede, ik beloofde haar de kennis van het kwaad. Wij staan als vijanden tegen elkaar in de eeuwigheid der eeuwigheden.

— Slang, kruipen zult ge door al de uren der eeuwigheden. Uw adem worde het vuur dat verpesten zal de plaatsen waar gij ook sluipen moogt, opdat men wete hoe zou grof en leelijk het kwade is ! Hieruit !

Hij wenkte met de eêlheid van zijn Goddelijk hoofd. Een engel joeg het dier voor zich uit dat sissend voortvluchtte en sloot het op in het magazijn der Hemelen.

Eva, rustend op den schouder van Adam, hoorde haar in den verren avond sissen en beider hart werd dieper nog bevangen door berouw en smart. Hij zag haar aan en kuste de tranen weg die het licht harer wondere oogen benevelden.

Toen keek zij naar hem op en Adam zag hoe zij 't licht der Hemelen in haar oogen droeg en de weelde der Paradijzen. En dat werd hem een troost in zijn lange leven.

Hij sloeg de armen om haar heen en beiden weenden den eersten langen droeven nacht.

* * *

Kinderen omringden hen en maakten hun het leven dragelijk. Maar in het hart van hun kroost lag de smart hunner zonde

in den vloek van het kwade. Caïn doodde Abel. Noach verwenschte Cham. Uit het bloed van den opstandigen zoon wies het geslacht dat Sodom en Gomorre onveilig maakte en het menschdom te schande werd. Daar was geen enkel deftig huis meer in die steden. Allemaal bars en tingeltangels ! Men braste er en slokte als zwijnen en wanneer het gebeurde dat men nuchter was, werden de profeten doodgegooid. 't Was een geweldige janboel door duivels aangestookt en doorgedreven.

— Hoelang nog, Heere ! kloegen de engelen.

— Tot gij onzen broeder, de slang, loslaat ! ketterden de duivels.

Het volk schreeuwde het hen achterna, stak de tong spottend uit en dreigde den Hemel met de vuist.

't Duurde zoolang tot Ons Heer het beu werd en terug donderde :

— Jullie slang ! Ik laat ze los en dan, wee u, wee de aarde !

Hij zelf toog naar 't rommelhuis waar de slang opgeborgen was. Zij was fel verouderd. 't Roest van verveling plekte haar ingewanden. Glazig stonden haar oogen, haar ringen waren verwield in stijfheid van oud ijzer. Moe en lui richtte zij den ouden kop omhoog, keek den Meester aan en spoot van woede en drift een kwal vuur naar Hem.

— Blaas haar bochels tot kassen op, beval de Meester, werp daarin al de smetstoffen der Helle. Steek in haar muile het gif en den stank der duivelen en jaag haar tusschen haar broeders in de gevloekte steden.

Met een trap van zijnen Goddelijken voet vloog het verroeste tuig naar het dal der aarde en op dien stond lagen de werelden vol geknars en duivelsch lawaai.

In Sodom kwam het gevaarte aangestormd, de goddeloozen stierven bij 't zicht van 't monster en het gif uit zijn muile een wreeden, bitteren dood. De huizen raakten in brand, de rivieren kookten, de steenen braken onder de hitte der vlammen. Brak en vuil beneveld den luchten en van de vernielde steden bleven niet anders meer over dan looden stankpoelen, waarover geen

vogel zich dierf wagen, en ontzettende wildernissen waar de mensch nooit een voet zette.

* * *

De tijd deed eeuwen kenteren, maar de geschiedenis van den hellewagen bleef als een verschrikking in 't boek der profeten aangeteekend. Sindsdien sprak iedereen met angst en gruwel over de vernielde steden en de slang die stoomwagen werd ; maar niemand wist nog iets af van 't gevloekte voertuig. Het was verdwenen, meêgesleurd door zijn dolle pijn en brandende leelijkheid, misschien naar de Helle waar het rijden bleef tot eeuwige foltering der verdoemden ; of wellicht opgelost in de vlammen der steden, verpulverd tot stof, vergruisd en verstrooid.

Toen opeens Duitschland op roof uitging en door België in zijn plannen gedwardsboomd werd. Dit zou het kleine landeken en vóóral Antwerpen, de sterke veste, bezuren. Zeven maanden na hun inval in de Scheldestad, zag men ter plaatse van den Ouden Barreel, gelegen boven de modderpoelen van het Schijn, zonderlinge wagens rijden die algemeen schrik en verbijstering verspreidden. Zij waren grof en leelijk, krochten, rookten, spuwden vuur en sintels, huilden, sisten, floten, stampten, snokten, liepen te midden der straten met opengescheurde flanken, kapotte ramen, vloekend, vloekend uit al de kracht van hun smerige vuilheid.

— Tot straf der Sinjoren ! spotten de Duitschers.

Helaas ! De gevloekte slangenwagen was teruggevonden, ontdekt men weet niet hoe, misschien nooit zal men 't weten, want wie met den Duivel omgaat, zit vol zwarte geheimen.

Sindsdien loopt het ellendig ding, over stalen ribben, naar Schootenhof, weg ende weder, in de volmaakte uiting van grofheid en ongemak, ten dienste eener bevolking onschuldig en braaf als Eva voor haar val, telken dag gesaterd door 't gruwelijk tuig dat pijn doet aan de ziel en grooter smart nog aan het lichaam.

Al de folteringen die men bedenken kan, worden door dat gedoemde beest in praktijk gebracht. Men wordt er in geschud

en in geslagen, gerold en gebold als in een karneton. Wie er met mooie kleeren in komt, geraakt er uit als een hond die zich in de assche gerold heeft, in den zomer gebraden en gestoofd naar al de regelen der kookkunst, des winters bevrozen. Opent men de ramen, dan komt men er verkouden uit, met stof in de oogen, in keel en ooren ; opent men de deur, dan stikt men van het stof.

Begaan met het lot dier arme reizigers hebben na 't vertrek der Duitschers, eenige burgers de exploitatie van 't beest in handen genomen. Men zou het lijden der reizigers verzachten en door hooge tarieven het getal der ongelukkigen beperken. De heeren willen wel, maar 't beest heeft zijn kuren. Het zingt zijn lijdzang voort, bevuilt de wagens, bespuwt de ramen, bestoft de kussens en wat men ook kuischt en wrijft en klopt, het ligt er altijd vuil en het stinkt er geweldig.

Er is geen zeggen aan. Het vertrekt wanneer 't wil en komt aan wanneer het niet wil. 't Slaat onderwege met staart en ringen, snorkt, blaft, huult, sist, werpt assche en vuur als ten tijde van Sodom en Gommora ! 't Zit vol deugnietstreken, perst de tranen uit de oogen, rammelt uw ribbenkast dooreen, doet de nieren opbonzen en van plaats verschuiven en jankt daarbij en smijt stof en allen afval op uw kleeren en in uw aangezicht. Als men het in de straat ziet afkomen in een apotheose van rook en stof, van grauw en rouw, zwart en ellendig, dan vluchten de kinderen onder den schort hunner moeder. Als het lust tot drinken heeft, houdt het aan de vaart stil en men moet met volle emmers in zijn brandende muile gieten, om het een weinig te laven en dan nog loopt het recht naar de bronnen van den Ijskelder, deorganiseert al de voorschriften der wanhopige administratie, slaapt uren in zijn hok en komt aangesleept met een stinkenden beirwagen of een paternoster boomen, rijdt daarmede en met de reizigers kuchend en proestend den hoogen dam der vaart op en loert om heel den santeboetiek te werpen in de tien meter lager liggende weiden. 't Lukt al wel eens dat heel zijn spel op dien gevaarlijken bocht uit de riggels springt, maar tot nog toe heeft het 't Sodomsplan om alles te gruzelen te werpen nog niet kunnen volvoeren.

Men moet rond acht ure in den morgen de karavaan der verdoemden aan den Ouden Barreel eens zien uitstappen ! Bekâf, zenuwachtig, knorrig, gebukt onder de verschrikkingen van den doorgestanen angst in bocht en langs diepe wallen. Arme menschen ! Hoe menigmaal hebt gij op uw beurt ook afgevraagd : Hoelang zal dit lijden nog duren !

Zij noemen het foltertuig de Hel, maar weten niet hoe dicht zij bij de waarheid zijn. Zij weten niet dat het monster des Duivels is en wie er mede inscheept, goed zou doen zijn testament te maken, want den een of den anderen keer zal het toch plots verdwijnen in gracht, wal of vaart.

Wanhopig voelen de ongelukkigen het hopelooze van 't geval en weten dat boven op de folterbakken geschreven staat : **Lasciate ogni speranza vo chi entrate !**

II.

Dat stoomtrammetje was tijdens den oorlog een plaats waar men vele zonderlinge typen te zien kreeg en ook wel eens den polsslâg van den toestand vernam.

Te Schooten was een Kommandantuur en een paar boog-scheutjes verder lagen de forten, de groote en de kleine, zoodat er bij elke rit vele soldaten op het trammeke sprongen. 't Was daar ten minste niet zoo erg als in een loopgraaf en het rijden kostte hen toch aanvankelijk geen penning.

Was er een offensief op til, dan zag en voelde men het aan alles. Ook wanneer de Duitschers een nederlaag hadden geleden. Het lag in de zenuwachtige doening der Mofsen, in het ongewone der troepenbewegingen, in de haast waarmede de mannen weg moesten, ter hulpe, vliemens naar 't bedreigde front.

— 't Gaat goed, zeiden de menschen. Ze krijgen weêrom smear !

't Minste feit kreeg groote beteekenis. Van mond tot mond werd het voortverteld, kreeg het uitbreiding en des avonds, in de stede, trosten de menschen bijeen en spraken er over hoe diep de nederlaag der gehaten was.

Bij een klopping zagen wij het spoedig aan 't gelaat der officieren dat van dag tot dag grimmiger werd en in het tweede halfjaar van '18 tot paarsche beerscheheid oversloeg.

In Augustus, op een Zondag, was de aftrekkende tram stampvol, er stonden lieden op de buffers, op de treden. Er kon geen deurken meer open of toe. Wie er aan een der stopplaatsen uit moest, kon zich boven de afsluiting laten hijschen. Te Schooten stonden twintig soldaten onder 't bevel van een officier. Allen moesten de tram op. « Dat kon niet, zei de ontvanger. Ik kan er zelf niet meer op en moet bij de machinist gaan staan ».

— Ze moeten er op ! knarste de officier.

— Moeten ! Moeten ! meesmulde de tramman. Ge ziet toch zelf dat 't niet gaat.

— Niet gaat ! Goed, dan vertrekt de tram niet.

Maar de machinist wilde er toch geheimzinnig van door. Daar klonk een schreeuw die heel Schooten deed beven. De machinist kreeg schrik en stopte.

— Heraus ! duivelde de officier tot de eerste-klasreizigers.

Niemand roerde.

— Heraus ! Donnerwetter ! Heraus ! Heraus ! Meine Männer müssen nach 't front !

— Des te beter ! keelde er een tegen. Salut, en de wind van achter !

De hand van den officier klamde in de borst van den ontvanger.

— Maak plaats voor mijn mannen, beval hij, onmiddellijk.

Eenige reizigers verlieten het rijtuig, de anderen schoven op. Toen werden de twintig mannen het rijtuig ingestampt en... er waren er bij, die zich verontschuldigten.

Maar ieders hart kwam toch weer vol blijdschap ; Foch had de Duitschers reeds eenige flinke klappen gegeven en het ging goed, zeer goed. Wie weet wat er weeral gebeurd was nu die officier zoo hevig deed en zoo zenuwachtig te werk ging !

't Was kurieus om dat alles na te gaan en wie nog rede-neeren kon, kalm en verstandig, haalde er het zijne uit.

Maar wie er toen de grootste vreugde beleefde was een beroemde violonist die op den buiten huist en in zijne vreugde te werk ging als een kind. Iederen dag deed hij de reis over-en-weder, ging de Rotterdammer koopen. 't « Vaderland » vertrouwde hij niet. « Verkocht ! » zei hij. In de « Rotterdammer » las hij nooit de Wolfftelegrammen. « De leugens lagen er een vingerdik opgesmeerd. » Reuter en Havas betrouwde hij maar half als zij slechte tijdingen seinden, maar als het nieuws goed was, dan was het ook Gloria ! Kreeg hij bij toeval te lezen hoe deerlijk het voor de Duitschers in Oost-Pruisen stond, of de formidabele rammeling die zij in Champagne hadden opgelopen of het neerhalen van eenige Zeppelins, dan gaf hij in zijn vreugdedrift de krant van hand tot hand, zijn groote oogen blonken dat het water er uit sliepte en zijn ruwe baard lachte onder de blijde doening van zijn lippen.

Verscheen er bij toeval geen enkele krant, dan was hij in zijn nopjes. « 't Gaat goed ! » zegde hij. Geen enkele gazet is mogen verschijnen. Wij zullen over een dag of wat er meer van gaan hooren ! »

Zekeren dag was er weêrom geen enkele gazet mogen « doorkomen » ; in zijn groote nieuwsgierigheid om Reuter te lezen, had hij het « Vlaamsche Nieuws » gekocht. Het hoeksken om, achter de brievenbus, stond hij geniepig de gazet te raadplegen. Toen hij mij zag, verdween het blad dadelijk en hij vloekte.

— Is 't zoo erg ? vroeg ik lachend.

Toen vaarde hij uit met een virtuositeit die hem niet eigen stond in zijn gewone spreken. Met denzelfden gloed kon hij wel zijn viool bespelen en de hooge tonen er uithalen in de passie van zijn groote kunst. Ik heb nooit zoo'n woest gelaat gezien. 'k Zal 't nooit vergeten.

Toen generaal Byng met zijn stormwagens de vijandelijke rangen overgelopen was, zeide mijn vriend dat wij er over drie maanden van af zouden geweest zijn ! Drie maanden ! De Winter kwam en 't leger bleef weerom vastgemodderd ! In 1918 kwam het groote offensief. Wij wisten al lang dat er iets op handen was. Weken te voren hadden groote troepenverschuivingen plaats

gehad. Allen die nog jong waren of betrekkelijk bruikbaar, moesten weg. Alleen ouwe ratten bleven achter. Duitschland haalde zijn laatsten man op. De streek bleef geruimen tijd vrij van soldaten. Er was iets gaande. Ons trammeke liep in de week maar half vol meer.

Helaas ! die ongelukkige maren in 't voorjaar ! Die ontzettende slagen die de Verbondenen achteruit wierpen. Onze vriend had geen moed meer nog een gazet te lezen. Zijn mooie oogen stonden als wezenloos in zijn artiestenkop. « Ik koop geen gazet meer ! zeide hij. 't Zijn allemaal leugens die er in staan. Laat ze maar praten. Eén ding staat bij mij vast : verliezen doen ze toch ! Eénmaal worden ze tot den laatste verslagen ! »

Ho ! Die schoone, groote hoop die brandde in hem in die droeve dagen van neerslag en rampspoed ! Heerlijk harte dat mij toen zoo dikwijls heeft opgemonderd, toen ik zelf soms wanhoopde en de dagen mij werden tot vurige wonden in mijn lichaam.

Altijd was de man optimistisch gestemd. Iederen dag kwam hij u met uitgestoken hand tegemoet en met zijn blijden mond zegde hij, al stonden de zaken nog zoo slecht : « Het nieuws is goed, hé ! »

Om zijn ergernis af te wenden, begon hij te schimpen op de medereizende Duitschers. De een had dit, de andere dat, een derde zag scheel, een vierde droeg een bult, een vijfde liep met een vat darmen in zijn paplijf. Allen mankeerden iets of waren geteekend met een leelijke bijzonderheid. Geen enkel bezat een open gelaat, iedereen droeg een valschen stempel op zijn moef-fengezicht !

Inderdaad, 't was een prachtige collectie !

Zekeren dag heb ik er een bemerkt met twee monden. Eén van zijn monden kletste onophoudend. De andere was dichtge-raaid en liep als een roode link komend van onder het oor tot in de diepte van zijn snorretje. En dat snorretje lag als een klein, dik borsteltje onder zijn grooten neus, iets in den aard als waarmede men Charly Chaplin gewoonlijk afgebeeld ziet.

De man was druk aan 't praten en plots begint zijn makker, op zijn beurt, met een groot lawaai te kletsen. De twee-mondige

is overbluft. De geschiedenis die men hem opdicht moet zeer interessant zijn, want iederen stond zegt hij : soo ! soo ! en nog eens soo ! Ik kreeg het er op mijn zenuwen van ! Soo !

Allebei schieten in een luiden lach, of liever de drie monden lachen. Het samengestramijnde lidteeken lacht mede, een gulp bloed kleurt het vurig rood, het lelleke van zijn oor plooit over en schijnt mee te lachen.

Nu zwijgen ze. De geschiedenis varieert. De monden worden gespannen. De balafer krijgt een strenge uitdrukking en wordt wreed. Soo ! Soo ! Soo ! bromt de man. Soo ! Soo ! Soo ! brandt en vlamt het door zijn tweeden mond die een harde uitdrukking van woede krijgt. Het onderste van zijn grooten platten neus, — een tippeke heeft die neus niet — wordt met-een paarsch. Een visioen van vele jaren drank en slemp ! Daar treedt de ontvanger in. De man brabbelt al wat koeter Duitsch.

— Waar varen sie heen ?

— Schootenhof.

De man met twee monden haalt een briefje van vijftig mark te voorschijn. De ontvanger is lastig, kan niet weergeven.

— 'k Zal straks komen ontvangen, zegt hij. Hedde geen klein geld ?

— Nein.

De ontvanger is weg. De man lacht, zijn tweede mond eveneens. Gansch zijn gelaat drukt de hoogste voldoening uit. Hij mag « voor niets » rijden.

Den volgenden dag zit de man weêrom in de tram. Het is een andere ontvanger. Weer haalt de Duitscher zijn briefke van vijftig mark te voorschijn. De ontvanger schudt het hoofd. Geen klein geld ! Kan niet weêrgeven ! « Nein » ! Reeds gloeit de tweede mond. 't Zal weer lukken !

Die fielt ! dacht ik zoo. Ik kon die gefaluweerde dubbele tronie niet uitstaan.

— Kom, zegde ik tot den ontvanger. 'k Zal even wisselen.

De Duitscher bekeek mij en boog ten dank. Maar zijn tweede mond vertrok tot een wreeden grijns en zei mij duidelijk : Kerel ! dat lap ik je terug !

Sindsdien droeg ik steeds merken genoeg op zak om zelfs een bankje van honderd te wisselen.

III.

Zekeren dag, op het laatste oogenblik, toen de tram zou vertrekken, moest de ontvanger natoeteren om even nog te stoppen. Uit 't nabijë café roeffelde een gansche troep Duitschers die de tram opstormde met groot lawaai van staal en blik en grove woorden. Heel het compartiment, waar ik alleen in een hoekske zat, kwam vol nijldige geluiden. Ransels werden afgespt, geweren schoven langsuit op den grond en 't was steeds en steeds nog een gedrang om binnen te geraken, hoewel de bak al overvol was.

Plots kreeg ik tegen mijn wang de vlijmende snede van een gesp, en een riem veegde mij langs de ooren. Met een krachtige zwier zwaaide een soldaat zijn ransel af en zoo kreeg ik ook wat.

— Hé ! Hé ! riep ik schrikkend. Zie dan uit uw oogen, kerel !

— Astablieft !

Zijn breedlippige mond bleef wijd geopend staan, half lachend, half spottend. De tanden waren groot en bruin, vuil en engekuischt. Door die plezierige gleuf drong reuk van genever.

— Astablieft ! Astablieft !

— Astablieft ! Astablieft ! Astablieft ! klonk het joelend in de tram. Heel de bent gaapte mij spottend aan, de rumoerige doening viel stil om dien kreet te lossen. De een stond er met een half losgespten ransel, de andere in gebogen houding, gereed om 't pak onder de bank te schuiven ; anderen met den zwaren helm in de hand, enz.

— Astablieft ! Astablieft ! Merci, menheer !

't Liep mis ! Ik had een fout begaan. 't Werd een ongelukkig geval ! Doch ik moest protesteeren om die veeg met den riem en den gesp. Nu voelde ik mij ten spot van die woelige bende jonge kerels.

De tram schoot met een schok wakker en begon de reis. Allen vlogen door dien schok dooreen. De man voor mij kreeg ik op mijn schoot, zijn zware stampers op mijn voeten, zijn gamel tegen mijn neus.

Ik gaf Michiel een duw dat hij tegen zijn overstaanden kameraad vloog, die achterwaarts omkegelde en als een projectiel, met heel zijn bagage, in het gezicht van een reeds zittenden Mof aanbonsde. Tusschen het algemeene gelach klonken thans Duitsche vloeken en 't gaf mij ook wat verruiming. Astablieft zei thans niets meer en ging op het voorste platform staan, waar hij de volle laag kolenrook uit eerste hand kreeg. Zijn ooren en oogen zaten weldra vol, de man had zijn bekomste, trok met geweld de deur weer open en kwam binnen, het gedrang nog wat vermeerderen.

Stilaan begon alles wat op zijn ruste te komen, toen een jonge spuiters mij in de gaten kreeg en opnieuw den bal in den ketel wierp. Ik luisterde en begon te begrijpen. Zij bootsten de taal van de Vlamingen na en zij deden het met zulke verachting dat de mostaard mij naar den neus vloog. Het werd een kruisvuur van kleine wordekens die zij hier en daar bij de menschen hadden opgevangen en die zij uitstieten met hun rauwe keelklanken, die onze schoone taal erbarmelijk geeselden.

Ieder mensch op de wereld houdt van zijn taal zooals men houdt van zijn moeder, zooals men houdt van zijn land. Gansch mijn leven stond in het teeken van den strijd om die taal, zoozeer veracht en verdrongen. Het meeste leed was steeds gekomen van eigen broeders en rasgenooten en dubbel hard was het daarom geweest. Maar nu ik haar hoorde begekken door onze vijanden, voelde ik me zelf niet meer meester. Dàt waren dan de lieden die zich thans uitgaven voor de vrienden der Vlamingen, die met onze taal flirteerden om de belangen van hun eigen politiek. Die om die politiek te bevorderen, Vlaanderen te vuur en te zwaard zetten, die het oude Leuven in vlammen hadden doen opgaan, Aarschot hadden verwoest, met dezelfde gruwelijke beestachtigheid, waarmede zij Dinant hadden uitgemoord ! Die onze arme Vlaamsche bevolking hadden opgejaagd door hun zonnig land, de armen omhoog, onder den punt hunner bajonet-

ten en de doodsbedreigingen uit hun ruwe monden ! Die Ieperen hadden uitgefakkeld en gemaakt tot een rookende woestenij. Ieperen ! de heilige trofee uit ons Vlaamsche verleden !

Zonder aan de gevolgen te denken van mijn daad, sprong ik op en viel uit.

In het eerste oogenblik schenen zij allen verbauwereerd en keken mij verbaasd aan. Maar toen volgde een concert in fortissimo ! Eén gehuil en geblaf dat hooren en zien vergingen en mij als een trompet in de ooren klonk. Ik hilde mee zoo hard ik kon. Toen 't spel zoo wat op zijn hevigst was, werd de deur van het daarnaast liggend Niet-rookerscompartiment open geworpen en stond voor ons allen, de hooge gestalte van een officier. Die begon ook mee te blaffen, maar scheen van de eerste noot ons allen de baas!

De storm was in een ommezien gaan liggen, de rictus van 't lachen was verstand in de strakke en hooge spanning van angst.

Allen sprongen op en ik ging zitten. Ik gaf voor geen enkel der levende wezens daar voor mij nog een halven boterham van ons slecht brood !

De botten sloegen tegen elkander, de handen lagen langs het roode biezeken van de broek, en ieders oogen keken in die van den officier. Voor mijn part dacht ik in het kruis mijner broek genomen te worden en door 't raam gegooid. Ik wachtte in mijn hoek het verloop der gebeurtenis af. Maar de officier zag mij nog niet zitten. Hij bleef almaardoor zijn lieden aanblaffen en ik hoorde zijn peroratie doorspekt met heilige woorden, als : Donnerwetter ! Potstausend ! Sacrament ! Schweinhunden ! Eén vooral kon het er voor doen en dat was mijn vriend Astablieft !

Daarop, met een ruk, keerde de officier zich om en verdween, de deur dicht slierend, in zijn compartiment. Geen enkel der soldaten sprak nog één woord. Aan Joke Deweerdt stapten allen zwijgend uit. De laatste man trok de deur dicht. De officier trad uit zijn compartiment in het mijne. Ik stond op, trok de deur voor hem open, beleefd zeggende : Astablieft ! De man sloeg vriendelijk dankend en met een zoeten glimlach aan. Ik ben vast overtuigd dat hij mij voor een activist hield. God vergeve het hem !

Ze waren weg ! Ik hoorde nog een wijl hun harde stappen de ruwe Schootensche hobbelige straatsteenen behameren en zette mij terug neder. Een vrouwke van Schooten was opgestapt en nam op de bank naast mij plaats. Het was een vrouwke op leeftijd, zeer armoedig gekleed en scheen veel zorgen te hebben. Zij keek achterwaarts de soldaten na. Toen keerde zij zich om en begon zonder zich te bedenken te vragen :

— Wanneer zullen die sloebers eens voor goed optrekken ?

Ik bekeek haar alvorens haar van antwoord te bedienen. Er liep in dien tijd zoo'n aardig volkske rond dat men op zijn woorden moest letten. Haar gelaat beviel mij. Ik vroeg haar spottend :

— Zijt ge ze nu al beu, moedertje !

— Beu, mijnheer ! Al van den eersten dag !

— Ge zijt ze nog al rap moe !

— Zoo'n volk moet er nog uitgevonden worden indien het nog niet bestond ! Ge moogt niet links kijken of ge zijt in de boet, kijkt ge rechts, dan hebt ge er weer een vast. Lacht ge op straat, dan krijgt ge plus de boet nog acht dagen Begijnenstraat. Zingt gij op straat, dan ritst ge naar Duitschland !

— Hebt gij al boet gekregen, moedertje ?

— Boet, menheer, dat ik er zwart van zie ! Voor eenig-dagen ging ik op de militaire route kooltjes uit de pas aangevoerde sintels rapen. Er waren daar vele menschen. Daar ik geen schup bij mij had, hielp mij een soldaat en zoo kon ik vier emmers naar huis brengen. Des anderdaags werden al de kolen-raapsters, onder voorwendsel dat men een « bielle » gestolen had, naar de Kommandantuur geroepen. Wij werden allen tot twintig mark boet veroordeeld. Ik zei dat ik arm was en zulke som niet kon betalen.

— Dan kunt gij er maar voor gaan zitten ! snauwde men mij toe.

Ik liet er een paar dagen overheen loopen, denkende dat men met zulk mensch als ik, wel wat meelijden zou hebben. Des morgens van den derden dag stonden er twee militairen in mijna huis.

— Wij komen de boet halen, vrouwke !

— Maar ik bezit geen twintig mark in huis! zei ik.

— Dat zullen we zien !

Zij doorzochten mijn woning, natuurlijk zonder het geld te vinden.

In den stal gekomen wilden zij mijn geit medenemen. Ik zei hun dat mijn geit veel meer dan vijf-en-twintig frank waard was.

— Och wat ! antwoordde er een, als wij ze voor vijftig frank kunnen verkoopen, dan brengen wij u de andere vijf-en-twintig terug !

— Maar mijn geit is er wel vier-honderd waard ! riep ik.

Zij luisterden niet meer, maakten de geit los en namen ze mee. Schreiend liep ik bij de geburen en kon de twintig mark bijeen krijgen. Ik liep hen achterna en kreeg mijn beestje terug.

— Gaven zij een bewijs dat zij dit geld ontvingen ?

— Om den bijlange niet, menheer ! Ik kon nog maken dat ik spoedig weg kwam.

— Ik denk, moedertje, dat de soldaten afperserijen pleegden zonder kennis van den kommandant.

— Watte, mijnheer ! Die kommandant is nog een grootere schelm dan al zijn bandieten ! Schooten is al weken lang gestraft zonder dat er iemand weet voor wat of waarom ; en dat blijft zoo maar duren ! Iedereen, die met hen niet goed staat, wordt afgeperst. Dat de vrouwen maar mochten meevechten, het zou wel rap afgeloopen zijn ! 't Is zonde en schande wanneer gij al dat jong mansvolk langs de straten ziet loopen !

De tram stopte. Wij waren ter bestemming. De wereld en de luchten lagen in hun zomervreugde. De zon goot goud over de boomen en de wegen. De weide voor Schootenhof zong haar groot en machtig weeldeleven. Ik zag het vrouwke gaan door al die mooiheid, dwars door de bloemen van den hoogtijd, den rug vol zon, maar het harte bloedend van het groote wee der dagen.

IV.

Op een morgen van een regenachtigen Augustusdag, zat het gansche compartiment vol Walen ! Kloeke jonge mannen, een paar ouderlingen, eenige vrouwen, ook een paar kinderen.

't Was een zonderlinge groep ! In zware gekleurde zakken droegen zij hun hebben en hun houen. Ze waren gelaarsd en gespoord ter lange reis.

— Paspoort, bitte ! klonk de ruwe stem van den intredenden Duitscher.

In de oogen van de vrouwen schoof één oogenblik het gevoel van onrust. Ze keken een man aan die in een hoek zat. Deze deed met de oogen een geruststellend teeken en op denzelfden stond kwam er weder ruste in de twijfelmoedigen. De passen werden voor den dag gehaald en bleken in regel te zijn. De Duitsch maakte wat flauwe grappen waarop het gezelschap met een nog flauweren glimlach antwoordde.

De aanvoerder haalde een kerkboek te voorschijn en begon met luide stem te bidden. Allen volgden de gebeden in hun boek. De vrouwen hadden den paternoster te voorschijn gehaald en begonnen daarop met scherpe stem Notre Père en het gansche rozenhoedje af te dreunen.

De rondgaande Mof keek van links naar rechts. De oogen draaiden in zijn kop als bij iemand die voor de eerste maal een nooit gezien schouwspel bijwoont. Hij begreep er niemandalle van.

Een jonge vlasblonde Waal, met een schapenkop, hield den soldaat goed in d'oogen. Onder zijn klein blond kneveltje speelde iets spottends, als wilde hij zeggen : Kerel, wij zijn u allen te plat !

Maar Michiel scheen toch iets te rieken, hij naderde een man, vroeg hem opnieuw zijn paspoort, keek het een langen tijd na en vroeg toen iets dat de man schouderophalend beantwoordde :

— Je ne comprends pas !

— Wo gehen Sie ! Schootenhof ?

Schootenhof ! Dat scheen de Waal te begrijpen.

— Oui ! Schootenhof. Pélérinage !

— Belerinage ! vroeg de Mof verbaasd, niet begrijpend.

Voor alle antwoord begon de man met luide baritonstem te zingen :

Ah quelle douleur !
Remplit mon cœur,
Fait couler mes larmes !

En allen hem achterna met hooge en met lage stemmen, in twee tonen, het refrein.

Heel de bak kwam vol muziek. De Duitsch werd weggezongen. Zoo iets had hij nog nooit beleefd !

Zijn groote Pommersche boerenooogen puilden uit zijn hoogrood gelaat. Hielden die Belgische-Franzosen hem in het ootje ? Belerinage ! Hij trad op het platform, haalde een houten pijp uit zijn zak, stopte er verdachten tabak in en begon te dampen. Binnen waren ze al aan hun tweeden lofzang. Ik hield steeds den jongen schapenkop in het oog. Deze, op zijn beurt, hield den Mof op het platform in de gaten, Binnensmonds mompelde hij iets dat absoluut niets met een kantiëk gemeens had. Een oogenblik was het zelfs zoo erg dat de naast hem zittende hem een por in de zijde gaf.

— Tais-tu Fransooi ! ou va te faire prendre ailleurs !

— Regarde l'imbécile ! zei Fransooi, comme il nous dévore avec sa tête de paniouf !

— Tais-tu, Fransooi !

De Mof nam een besluit, veegde de bedevaartgangers aan zijn hielen en trapté een ander kompartiment binnen.

— Crêve ! zei de schapenkop.

Toen wist ik hoe laat het was.

Op Schootenhof stapten de Walen uit. In 't kleine café vroegen ze koffie, zetten zich aan de tafels neder en openden hun groote reiszakken. Het was in '15, den goeden tijd nog, toen er voedsel in overvloed was ! Hun zakken geleken magazijnen van de Relief ! Me docht dat die menschen daarom wel mochten zingen ! En een vroolijker lied nog dan zij in de tram hadden uitgebruld.

Ik zette mij ook neêr en bestelde eveneens een tas koffie.

Het duurde niet lang of ik geraakte met hen in gesprek.

Hun aanvoerder, met een geopend boekje in de hand, kwam op mij af, en vroeg :

— Pardon, monsieur, parlez-vous Français ?

— Oui !

— Kan u me zeggen of dit kaartje juist is en welken weg ik moet inslaan om naar Sint-Job-in-'t Goor te gaan ?

Ik nam het boekje ter hand en bemerkte een zeer nauwkeurig geteekende kaart van de omstreken.

— Gij zijt op goeden weg, antwoordde ik. Ge gaat naar Sint-Job, ik moet ook langs daar en zal u een eind begeleiden.

— Ge zijt wel goed, mijnheer, maar wij zijn op bedevaart en mogen geen gezelschap aanvaarden ! Wees zoo vriendelijk en wijs ons eenvoudig den te volgen weg.

— Ter bedevaart naar Sint-Job ! Ik ken aldaar geen bedevaartplaats.

— Si ! Si ! Si ! zei hij. Daar ! Ziet gij dit kapelleke ? Hierzoo op den aërodroom van Sint-Job ?

Inderdaad, de kapel stond er nauwkeurig op afgebeeld. Het was mij ook niet onbekend dat aldaar in de maand Mei een Mariabeeld in eere werd gehouden en gedurende gansch die maand het kaarsenlicht, door godvruchtige handen aangestoken en onderhouden, in het eenzame kapelleke brandde. Maar thans in volle zomermaand !

— Hoor eens, zei ik hem, ik ga u den weg wijzen naar waar gij zijn moet. Wanneer gij te Sint-Job zijt aangekomen dan slaat gij links aan een grooten steenweg af, die brengt u tot aan de vaart.

— Au canal ! vroeg hij zoo ineens, est-ce qu'il y a des Boches au pont ?

— Gewoonlijk, ja, Maar als gij er schrik van hebt, sla dan dien steenweg niet in, maar ga het dorp door tot aan den wagenmaker. Le charron ? oui ! Naast diens huis gaat gij den aardenweg links in. Die brengt u, door de bosschen, naar het sas. Daar zijn bijna nooit Moffen ! Ge gaat het sas over tot ge aan een steenweg komt. Sla rechts af tot aan een aardenweg die u naar Loenhout brengen zal. Attention, daar zulle ! Er liggen tegen de grens wolfijzers en schietgeweren !

Die man stond mij aan te gapen of hij een stuk ijzer tegen zijn kop had gekregen.

— Et la petite chapelle ? vroeg hij beteuterd.

— Als het vrede is, komt ge maar eens terug ! Onze-Lieve-Vrouw zal u dat niet kwalijk nemen !

De schapenkop was ongemerkt nader getreden. Opeens hoorde ik hem vloeken.

— En gij, zei ik hem, zult op een andere manier leeren bidden, wanneer gij na den oorlog in deze streek nog eens komt bedevaarten ! Mag ik u thans een eindje begeleiden ?

Neen, dat mocht niet. Zij wilden niemand in gevaar brengen.

— Vanwaar komt ge ? vroeg ik om ook maar iets te weten uit andere streken.

Zij waren van de kanten van Doornik. Het leven was daar bijzonder hard. De Duitschers traden in die zoo dicht bij het front liggende streek gewelddadig op. Het was er voor een christelijk mensch niet om uit te houden. De vader van den schapenkop was weggevoerd en men had sindsdien van hem geen nieuws meer gehad.

— Mon pauvre père ! Je l'aimais tant ! Zijn moeder was gestorven. Van verdriet gestorven ! Pauvre maman ! Mais sakredji ! hem hadden ze niet gehad ! Ze hadden genoeg achter hem gezeten, maar hij was hen steeds te rap geweest ! Doornik werd dikwijls door vliegers bezocht, die vooral op de statie hun bommen kwamen werpen. Eenmaal had hij gezien hoe een Deutsche trein getroffen was geweest en de stukken Duitsch vleesch in de lucht werden geslingerd, haut comme-ça ! Tudji ! quel coup !

— En waar gaat gij heen ?

— Au front ! Al die jonge mannen hier bij mij gaan naar 't front. Wij zullen vechten tot de laatste vijand van de erve is verdreven ! Het vrouwvolk gaat mede naar Engeland om in de fabrieken te werken, op een paar na, die in Holland, waar hun man geïnterneerd is, zullen blijven !

Een vrouwke vertelde hoe de Duitschers haar geit hadden weggehaald. Ma belle chèvre ! jammerde zij bij het bedenken van het verlies. En onder hare oogen hadden zij het beestje den strot afgestoken ! Met haar rood geruiten zakdoek wischte zij haar oude droeve oogen uit.

— Un cognac, Monsieur ? vroeg de schapenkop.

— Non, mon ami. Je ne bois jamais !

— Tudji ! riep hij. Dat had hij in zijn leven nog niet gehoord. Uu homme qui ne boit pas !

— Mijnheer heeft gelijk, zei de aanvoerder, in oorlogstijd is dat niet behoorlijk !

Iedereen was thans verzadigd. De aanvoerder gaf het teeken om te vertrekken.

— En de passen ? vroeg ik, hoe hebt ge die gekregen ?

— Il y a un bon Dieu pour les opprimés, monsieur.

Hij schouderde zijn ransel, nam zijn stok en zette zich aan het hoofd der karavaan.

Maar uit de dreef draaiden twee Duitschers het plein op.

— Quatrième chanson ! beval de chef.

De tweetonige zang klonk onder de beuken. Een zoete smeekzang om erbarmen. De mannen wierpen hun stem naar den hooge, voluit in den forschen overmoed van hun jonge kracht. De stem der meisjes deed zachter aan, vlijde om de mannenstemmen als vedelstreelen. En die van het oude vrouwe, dat wankelend achterna strompelde, klonk als een stamelend schreien om medelij. Ik luisterde en hoorde hoe zij Gode smeekte met dezelfde stem als zij kloeg over den dood van haar eenige geit. Ma pauvre chèvre !

Het begon te regenen. Stilaan. Een treiterachtige regen die den ganschen dag zou aanhouden.

De Duitschers keken raar op, zagen de paternosters, de kerkboeken en de vroom zingende beevaartgangers aan en groetten.

Menigmaal, tijdens den oorlog, heb ik aan de dappere karavaan gedacht. Aan het oude geitlooze vrouwtje. Aan den zonnigen blondenkop die zijn moeder had verloren en zijn vader, dien hij zoo lief had, in Duitsche klauwen wist. Ik weet dat zij de grenzen zijn overgeraakt. Verder heb ik er niets meer van gehoord. Maar, ik verwacht nog steeds den blondeling om mij op een cognac te onthalen, want ook ik wil met hem op de overwinning en op den vrede drinken.

Hij had mij formeel beloofd dat hij zou terug komen, want had hij gezeid : Il faut qu'un homme boive !

V.

Nooit in mijn leven heb ik een mensch zoo zalig zien genieten dan dien Mof in de tram. Te midden der bank op de kussens, de beenen wijd uitgestrekt, leunend met gansch de zwaarte van zijn dik lijf, lag hij daar zooals men zich te huis in een fauteuil neerwerpt, na een zeer verren tocht, en hij had gansch het kompartiment voor zich alleen.

Ik stapte in en viel bijna over zijn zware laarzen. Hij trok met een paar woorden zijn beenen wat in terwijl ik met een nijdig gemopper mijn hoeksken opzocht.

Ik was dien voormiddag nog al goed gezind. Onze humeuren deinden op de gebeurtenissen. Slechte maren, kwaad gezind. Goede tijdingen, andersom. Generaal Byng had juist met zijn wagentjes de vijandelijke linies overloopen en de nieuwe uitvinding beloofde voor de toekomst. En in den morgen had ik in een verafgelegen kerk een « Brabançonne » gehoord. Wij wisten dat zoo fijntjes wanneer er ergens een uitvaart voor een gesneuvelden soldaat gevierd werd en dan van uit de diepte van het oxaal en uit de trillende ingewanden van het orgel het nationale lied onder de gewelven loeide.

En dat lied dat ons voor den oorlog totaal onverschillig liet en dat wij negeerden om zijn foorachtigeschreeuwerigheid, kreeg plots een groote beteekenis. Het was het lied dat opsteeg uit de ziele van het vaderland, uit het harte van onze jongens, ginds achter den Yzer. Het was geworden een symbool en het klonk in onze ooren als de stem onzer moeder wanneer het lichaam krank is en de ziele lijdt en alleen de moederstem ons troosten kan. Het was geworden het lied van verzet, het lied van lijden, het lied van glorie, het lied, het éénige.

En het verzachtte in ons veel leed en gaf ons koeragie.

In de kerken kon men zijn harte nog eens luchten, daar klonk nog het woord van verzet, daar werd ons harte gestaald door woord en door zang, daar werd er onbeschroomd gesproken hoe wij onzen plicht te volbrengen hadden als vaderlanders. Was er dan hier of daar iets bijzonder : een gelegenheids-preek, een revolutionnair lied, de Brabançonne, enz., dan werd

dit met teekens, of met briefjes of bij specialen bode aan getrouwen en de vertrouwbaren bekend gemaakt. Er is daar een gansch boek over te schrijven.

Dien morgen dus had ik een Brabançonne gehoord en het lied lag nog als een kantiëk in mij te lichten, toen ik in de tram bijna over de beenen van dien Duitscher viel.

In het compartiment hing een zware rook van zeer slechten tabak, die mij in de keel kittelde en mij hoesten deed.

Maar het gelaat van den rooker bleef onbewogen. Zijn groote uitpuilende oogen als die van een zeehond, zwommen in water. De man scheen zeer aamborstig te zijn, want van onder zijn dikken afgesneden snor die op zijn zware lip stijf stond als een borsteltje, klonk op de deining van zijn ademhalen een gebrom als van een snorkend mensch. Te weerszijden van zijn kaken, hingen de wangen in een zak te kwabbelen. Honger en ontbering schenen den man onbekend. Hij rookte een zwartachtig uitzierende sigaar en het was uit dat misselijk ding dat de stank en de rook kwamen.

— Ersatz ? vroeg ik onbeschaamd weg naar het rookend fakkeltje in zijn mond wijzend.

Nu kwam er leven in den vleeschklomp. Met een onhandige beweging van zware vingers nam hij de sigaar van tusschen de lippen en kwakte hij een golf van spuwsel op den grond.

— Nein ! Nein ! protesteerde hij, dit is een zeer goede sigaar. Kein Ersatz.

— Zeg eens, kameraad, niet spuwen.

Ik wees hem naar het plakkaatje aan den wand.

— Verstaat ge Vlaamsch ?

— Jawohl ! Fransosich auch.

— Fransch. Dat kan mij op het oogenblik niet schelen. Men heeft het Fransch op het plakkaatje overschilderd. Als ge Vlaamsch leest, dan kunt ge zien dat men hier niet spuwen mag ! Verstaat gij mij ?

De man zal mij op dit oogenblik voor een der hooge oomes der administratie hebben genomen. Hij ging eens lachen en zei : Jawohl.

Het zag er nog al een fatsoenlijke uit. Er was veel domme

goedheid op zijn gelaat en hij macheerde zijn sigaar als een koe, ter weide, gezapig haar tweede eetmaal herkauwt.

Ik zette mij aan het lezen ; de tram liep op zijn bochten in al de plezierigheid van zijn dwaas geschok om iemand de darmen uit zijn lijf te halen. De Duitscher zakte links en bleef in die houding liggen tot een nieuwe schok hem weder naar rechts wierp. Het scheen hem allemaal onverschillig als hij maar aan zijn sigaar trekken kon .

Eindelijk kwam hij weder los en richtte mij opnieuw het woord toe, vragend :

— Ein deutsches Buch ?

— Nein, Fransosisch.

— Ueber den Krieg ?

Mijn goede bui maakte mij roekeloos.

— Even inkijken ? vroeg ik.

Ik overhandigde hem het veel gelezen en in flarden hangende boek.

— Daar zal je toch niet veel van begrijpen, man, dacht ik.

Het was het prachtige werk van den Waalschen soldaat Grimauty : « Six mois de guerre », dat clandestien van hand tot hand werd overgeleverd en dat ik zoo pas gekregen had van mijn vriend en gebuur Meester Van Caillie.

De ongelukkige bezag het met gemaakten ernst en zeer aandachtig, geleerd doende als een professor. Ten einde hem wat toe te lichten begon ik met hem in het Fransch, op de voor naamste passages in het boek te wijzen. Ik sprak zeer vlug, haalde een heelen boel kwalifikatieven aan, leidde hem in een doolhof van bijzonderheden en struikelde over mijn eigen leugens en opsnijderijen.

Maar daar viel de man nog meer over dan ik. Zijn hersens lagen plat tegen den grond. Ik zag aan zijn oogen dat hij geen tijd en geen gelegenheid tot denken had en hij zijn uiterste best deed om één woordje te kunnen plaatsen.

De rook van zijn stinkfakkelt zat in zijn oogen, het water siepte er uit en liep over zijn dikke wangen. Ik kreeg het boek terug met een vriendelijk dankje.

— Ein schönes Buch, zei de man, blij dat hij er van afkwam.

Maar ik liet hem niet los en begon, toen ik heel fijntjes wist dat de man zooveel van het Fransch afwist als een dromedaris, hem een heele historie in der Fransosisen tale op te dissen, en liefelijkheden over de Mofsen te vertellen, genoeg om tien kogels door mijn harte te doen jagen.

De man knikte al maar door met zijn zwaren kop, hij vond het zeer interessant en om goed te doen zien dat hij mij verstond, nam hij af en toe het stankmeubel uit zijn mond, lachte met dikke lippen en zei :

— Kolossal !

Ook hij werd zeer vertrouwelijk en zei dat hij van de Polizei was. Polizei reiter, van de landelijke afdeeling, om de boeren te duivelen en de stedbewoners, die naar den buiten gingen om boter en kartoffels, in te rekenen, alsook degenen die zonder eenzelvigheidsbewijs rondscharrelden.

Den volgenden dag kreeg ik al een bewijs van zijn ijverzucht en wil het hier even vertellen voor ik voortga.

Het kindermeisje van den heer Ravet, schoonzoon van dokter De Marbaix, die op Schootenhof een villa bewoonde en met de kinderen naast den weg zat, werd door hem aangeklampt.

— Personal Ausweis, Fräulein ?

De Fräulein was uit het land van Rijsel. Een Fransche die vuur en gal spuwde wanneer zij in de verte al een Mof gewaar werd. En rad ter tale en ter tonge.

— Comprends pas, antwoordde zij.

— Paspoort, Fräulein ?

— Mijn paspoort ? Dat is te huis. Ik heb hier geen pas noodig, want ik ben hier in een privaat domein en gij hebt het recht niet hier te komen en mijn pas te vragen.

— Ik mag overal uw pas vragen, Fräulein. Zelf in uw eigen huis. Hoe is uw naam ?

Proces-verbaal in regel werd opgemaakt. Toen dit alles was afgelopen, begon de man wat flauwkens te vertellen.

— Chaud, hé, Fräulein. Warm.

— Wacht maar, zei het meisje, dat wat Vlaamsch kon, wacht maar tot de Alliés te Berlijn aankomen, dan zult ge nog wat anders zweeten.

De zaak kreeg haar beslag op de Kommandantuur van Schooten, waar de juffrouw met een kleine boet ook nog de verzekering kreeg, dat zij bij herval, met de Begijnenstraat zou kennis maken.

Nu ga ik verder .

In mijn knoopsgat zat een lintje dat ik dien morgen bij den dienst in de kerk had opgestoken.

De polizei wees er op.

— Gedekoreerd ? vroeg hij.

— Ja.

— Zijt gij van adel ?

— Ja. Freiherr.

Ik schoof mijn schoenen onder de bank opdat hij de houten zolen niet zou gezien hebben. Die man mocht absoluut zijn hoogen dunk over mij niet zien verminderen. Noblesse oblige.

Ik zag hoe hij stilaan zijn houding in wat beleefder fatsoen en op hoogte bracht van den eerbied dien alle echte Duitschers voor een lid van het Junkerdom moeten gevoelen.

— Waar moet ge heen ? vroeg ik hem.

— Naar het fort van 's Gravenwezel. Zijt u daar bekend ?

— Er zijn twee fortten. Naar hetwelk moet ge ?

Dat wist de man zoo niet ineens te zeggen. Het fort droeg een naam dien hij niet uitspreken kon.

— Het fort van Audaan ? zei ik.

Ja, dat was het. Of ik het ook wist liggen ?

— Dat treft, zei ik, ik moet juist langs daar.

Op dien stond kwam mij een feit te binnen dat den algemeensten lachlust had gaande gemaakt. Ik wilde in ruil voor den dienst dien ik den Mof bewijzen ging, eens probeeren of ik er geene tweede editie kon van verkrijgen.

— Kom gij maar met mij mede, polizei-reiter, ik zal u op een paar passen brengen van waar gij wezen moet.

Aan de halt van Zonneschijn stapten wij af. Hij deed zijn uiterste best om mij langs zijn rechterkant de eereplaats te doen innemen. Ik draaide en keerde mij af en toe eens, maar hij wist altijd te manœuvreeren dat ik aan zijn rechterzijde bleef.

— Gij zijt van de polizei, niet waar ? Ik weet waar er geweren geborgen liggen.

— Niemand mag geweren of wapens in zijn bezit hebben, zeide hij, streng verboden.

— Wil ik u er naartoe brengen ?

De gendarm kwam in hem wakker. Zijn oogen vielen bijna uit zijnen kop.

— Jawohl. Jawohl.

Ik bracht hem tot bij de villa van een gevluichte en nog niet weergekeerde Duitsche dame. Tegen de haag verrees een plakkaat, waarop te lezen stond : « Hier liggen wolfijzers en schietgeweren ».

— Leest ge dat ? vroeg ik hem. Wolfijzers en schietgeweren. Ge moet toch toepet hebben, hein ?

— Wie woont daar, vroeg hij.

— Admiraal Von Schröder.

Over de blinkende oogen van den jachthond, die reeds een prooi in zijn klauwen waande, schoof iets van groote teleurstelling. Toen keek hij mij even aan en trachtte het fijne van de historie te kennen. Maar uit mijn onbewegelijke oogen kon hij niet wijs worden.

Hij keek toen weer het plakkaat aan en ik zag dat het stompeltje sigaar zenuwachtig over en weder ging.

— Polizei-reiter, zei ik, maak voort. Ik heb geen tijd te verliezen.

— Jawohl, Herr.

Wij op weg. Aan den ringspoorweg gekomen, vroeg hij mij of dit het bosch van 's Gravenwezel was. Op zijn beurt begon hij mij een geschiedenis te vertellen, waarvan ik nooit gehoord had. Een Duitscher zou daar vermoord zijn geweest en velen zijner makers dierven alleen niet door dit bosch gaan.

— En door wien werd uw landsman vermoord ? vroeg ik. Toch niet door een inwoner van het dorp, want ik heb niet gehoord dat de gemeente er voor beboet is geweest en hij wist toch, zoo goed als ik, dat zijn overheid bij het toepassen der boeten, nog al vroeg uit de veëren kwam.

Ja, dat wist hij niet te zeggen, maar zeker was het dat de moord hier was gebeurd.

Ten overvloede haalde hij een notaboekje te voorschijn en waarachtig, de plaats stond er nauwkeurig op aangegeven.

Op mijn beurt keek ik hem scherp in de oogen. Het ontbrak er nog maar aan dat de man mij op zijne beurt in 't ootje nam. Maar hij bougeerde niet. Een zijner makkers had hem zulks opgestoofd.

— Wacht eens wat, zei ik. Nu herinner ik mij. Men heeft zijn lijk nooit meer teruggevonden, niet waar ?

— Nein, nooit.

— Dan is het door de wolven opgegeten geweest.

— Wolven, loopen er hier wolven ?

— Natuurlijk loopen er hier wolven. Hebt ge dan het plakkaat niet gelezen : Wolfijzers. En in den laatsten tijd is hun getal geweldig toegenomen.

Neen, de man was niet gerust. In wat een gemeen land had men hem dan toch gezonden ?

Ik had moeite om hem bij te houden, zoo verhaastte hij zijn stappen. Ik begreep niet hoe zoo'n zware man zoo vlug gaan kon.

Op den steenweg gekomen, toonde ik hem den weg. Aanvankelijk voelde ik grooten lust om hem in de tegenover gestelde richting naar Wyneghem op te doen rukken, maar ik dacht dat het al wél genoeg was geweest. Tot dank scharrelde hij uit een zijner zakken een zijner vieselijke sigaren en bood ze mij aan.

— Beste sigaar, zei hij. Die kunt ge hier in België niet bekomen.

Ik nam ze aan. Die kan nog wel eens te pas komen, dacht ik.

En zij is te pas gekomen ! Maar dat vertel ik een volgende maal.

IN DUITSCHE DAGEN

L. OPDEBEEK — UITGEVER — ANTWERPEN.

IN
DUITSCHHE DAGEN

door

G. RAAL

INHOUDSTAFEL

De Vlucht van Antwerpen	5
Kinderen tijdens de bezetting	38
Onder den Draad	44
Waarheid en Legende	52
Prinskensdag 1915	58
Mijn Notenboom	64
De Stoomtram	68
Een verwoeste streek	97
Broeders : « Goën Nacht ! »	103
Beroerde dagen	105
Isidoorke	108
Ieperen	116
